

**SIRAT-I MÜSTAKİM - SEBİLÜRREŞAD
VE
MEHMET AKİF SEMPOZYUMU**

BİLDİRİ ÖZETLERİ

27 ARALIK-2020

DİNİNİN VE MİLLETİNİN RUHUNU KARAKTERİ YAPAN MEHMET ÂKİF (AÇILIŞ BİLDİRİSİ)

Prof. Dr. Mehmet Narlı
Balıkesir Üniversitesi

Âkif'in annesi, Buhara'dan babası Kosova'dan gelir; Âkif İstanbul'da doğar ve büyür. Yani Âkif, bir ucu Buhara diğer ucu Kosova ve merkezi İstanbul olan medeniyetin çocuğudur. Bu itibarla onun karakterini, dininin ve milletin ruhu oluşturur. Müslümanların sosyal hayatının, siyasetinin, ahlakının tenkit edilmesinde ve teklifler getirilmesinde bu ruhun varlığını unutmamak gerekir.

İstiklal Marşı, bir milletin bağımsızlığının hikâyesi, devletin moral değerlerinin inşası ve değerler sisteminin sembolüdür. Fakat asla unutulmamalıdır ki bu 41 mısrayı, yine dininin ve milliyetinin ruhunu karakterinin esası haline getiren bir şair yazmıştır. Yani esasında Mehmet Âkif denildiğinde fert olarak bir kişiden değil, bütün bir milletin idrakinden söz ediyoruz.

Âkif'in, kişiliği, mücadelesi ve şiirlerinde anlattıkları ile değerli bir insan olduğu ama iyi bir şair olmadığı şeklindeki yaygınlaştırılmış kanaat kesinlikle yanlıştır. Sadece Asım'ın bir bölümü olan Çanakkale Şehitlerini, İstiklal Marşını okuyan ve birazcık şiirden edebi değerden anlayan biri bile bu metinlerin biçim, ses ve tematik sistemler açısından ne kadar güçlü olduğunu, metinlerdeki dilin Türkçenin bütün ritmini ahengini, sembol ve imaj kabiliyetlerini taşıdığını görür.

Anahtar kelimeler: Mehmet Âkif, İstiklal Marşı, Çanakkale Şehitlerine.

İSLÂMCI DÜŞÜNCENİN AMİRAL GEMİSİ:

Sermuharriri Mehmed Âkif Olan *Sırat-ı Müstakim* / *Sebilürreşad* Dergisi

Doç. Dr. M. Suat Mertoğlu

Marmara Üniversitesi

Sırat-ı Müstakim / *Sebilürreşad* dergisi, Tanzimat sonrası Türk-İslam düşüncesinde dillendirilen “Müslüman kalarak modernleşme” idealinin ete kemiğe büründüğü ve “İslam yenilikçiliği” olarak tavsif edilebilecek fikrî çaba, endişe ve arayışların Osmanlı bağlamında en güçlü biçimde temsil edildiği entelektüel zeminlerden biridir. İstikrarlı yayın çizgisi, dönemin etkili ilim, fikir ve sanat adamlarından oluşan güçlü yazar kadrosu ve doğrudan dinî içerikli olanlar yanında siyasî, ictimai, felsefî ve edebî yönü olan zengin içeriğe ve çeşitliliğe sahip yazılarıyla temayüz etmektedir. Yerli isimlerin telif yazıları dışında İslam dünyasından yapılan nitelikli tercümeleri, Balkanlar’dan çeşitli Avrupa ülkelerine, Kırım’dan Buhara ve Sibirya’ya, Hindistan’dan Çin’e ve Japonya’ya, Java’dan Yemen’e ve Fas’a kadar Müslümanların yaşadığı tüm coğrafyalardaki gelişmeleri aktaran haber ve yorumları, keza dünyanın farklı yerlerinden muhabir ve okuyucularının mektuplarını içeren sütunlarıyla dünya Müslümanlarının nabzını tutan, bu itibarla hem ilgisi hem de etkisi itibarıyla uluslararası niteliğe sahip ender yayın organlarımızın başında gelir.

Sırat-ı Müstakim / *Sebilürreşad* dergisinin, özellikle Arap harfli çıktığı döneminde (1908-1925 arası, 641 sayı, 25 cilt, 9086 sayfa) arkasındaki en önemli isim hiç şüphesiz fikir babası ve sermuharriri olan Mehmed Âkif’tir. Tevfik Fikret’in “Molla Sırat” nitelemesinde görüldüğü gibi adı dergi ile özdeşleşen Âkif, yayın esaslarının belirlenmesinden muhteva ve yazar kadrosunun şekillenmesine kadar onun üzerinde etkili olduğu gibi, *Safahât*’ını oluşturan şiirlerinin çoğu başta olmak üzere manzum ve mensur, telif ve tercüme eserleriyle bu dergiye en fazla yazı katkısı sunan isimlerin de başında gelir. Dolayısıyla hem dönem hem de Âkif çalışmaları açısından bu devasa birikimin vazgeçilemeyecek önemde bir kaynak olduğu açıktır.

Anahtar kelimeler: Sırat-ı Müstakim, Sebilürreşad, Mehmet Âkif.

SIRAT-I MÜSTAKİM VE SEBİLÜRREŞAD'IN TÜRK BASIN TARİHİ AÇISINDAN ÖNEMİ

Dr. Öğr. Üyesi Tarık ÖZÇELİK

Kırklareli Üniversitesi

Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet'in ilanıyla basın hayatında eşi benzeri görülmemiş bir canlılık, adeta bir basın çılgınlığı yaşanmıştı. Sonsuz bir özgürlük içinde son otuz yılda söyleyemedikleri her şeyi söylemek isteyenler, kendi yayın organlarında düşüncelerini rahatlıkla ifade edebilme imkânı elde etmişlerdi. Her türlü ideolojinin ve akımın kendi propagandasını yapmada hiçbir sıkıntı çekmediği bu zaman diliminde, kısa sürede gazete ve mecmua sayısı çok büyük rakamlara ulaşmıştı. Fakat bir süre sonra bunların çoğu kapanmak zorunda kalacaktı. Zira bu süreli yayınların hayatiyetini devam ettirebilmesi için hem maddî hem de fikrî olmak üzere sağlam bir altyapıya sahip olması gerekiyordu. İşte bu atmosfer içinde yayın hayatına başlayan *Sıratımüstakim*, sonrasında *Sebilürreşad* ismiyle yayın hayatına devam eden uzun ömürlü bir mecmua olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk tarihinin en sıkıntılı evrelerinden olan Osmanlı Devleti'nin son zamanları ile Cumhuriyet döneminde yayımlanan derginin özellikle I. dönemine ait koleksiyonlar yakın tarihimize ait çok değerli kaynaklardır.

İlk sayısından itibaren kendisini “*Din, Felsefe, Edebiyat, Hukuk ve Ulûmdan Bâhis Haftalık Risâledir*” şeklinde tanıtan mecmuanın, bundan başka o günün şartlarına uygun olarak kalem oynatmadığı bir konu neredeyse yoktur. Topluma önderlik etmeğe çalışmış ve çok büyük ilgi görmüştür. Etkisi Osmanlı Devleti sınırlarını aşmış, uzak coğrafyalardaki Müslümanlara kadar ulaşmıştır. Bu çalışma ile böylesine mühim ve çok yönlü mecmuanın basın tarihimiz açısından önemi ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sıratımüstakim, Sebilürreşad, II. Meşrutiyet, Basın

BİR İDEOLOJİ ÇEKİRDEĞİ OLARAK SEBİLÜRREŞAD'IN SIRAT-I MÜSTAKİM YILLARI

Doç. Dr. Muhammed Hüküm,

Sakarya Üniversitesi

Modern bir kavram olarak ideoloji, kapsadığı alanı ve oluşturduğu geniş çerçeveyi edebî metinlerden de yararlanarak var eder. Bu noktada süreli yayınların ideolojinin gelişim kanalları olan dil, düşünce ve siyaset gibi kavramlarla ilişkisi onu ilişki kurucu bir alanda düşünmemize müsaade eder.

Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti içerisinde 19. yy'da uç veren düşünce hareketlerinin devam eden süreçte “ideoloji” olarak adlandırılabilen fikrî yönelimlere erişmesinde bu tür yayınların etkili olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle II. Meşrutiyet Dönemi'nde dergiciliğin büyük bir ivme kazandığı yıllar, aynı zamanda ileriki dönemde “ideoloji” olarak tanımlanabilecek fikri hareketlerin de kuluçka dönemidir.

1908 yılının Ağustos ayında ilk sayısı çıkan Sırat-ı Müstakim dergisi, 183. Sayısından itibaren Sebilürreşad ismini alır. Derginin kadrosu içindeki isimler daha sonraları “İslamcılık” olarak anılacak fikri yönelimin çekirdeğini oluşturur. Özellikle Mehmet Akif Ersoy'un derginin başyazarlığını yapıyor olması bu açıdan dikkate değerdir.

Derginin çıkış yıllarındaki ülkedeki siyasal ve sosyal yönelimleri yansıtması ve gelecekteki “İslamcılığın” kurucu yapısını göstermesi dergiyi, Cumhuriyet döneminde gelişecek fikri yönelimleri göstermesi bakımından önemli bir noktaya taşımaktadır.

Bu çalışmada 29 Şubat 1912'ye kadar Sırat-ı Müstakim adıyla çıkan dergideki fikrî ve edebî yazılar, “ideoloji” kavramı çerçevesinde yorumlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Sırat-ı Müstakim, Sebilürreşad, İslamcılık, ideoloji.

İSLAMCI DÜŞÜNCENİN VE DERGİCİLİĞİN PROTOTİPİ OLARAK “SIRAT-I MÜSTAKİM “VE “HİKMET” DERGİLERİ

Doç. Dr. Ahmet KOÇAK

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Fikir, edebiyat, sanat, aktüalite gibi çeşitli konulara yer veren ve belirli aralıklarla neşredilen yayın olarak tarif edilen dergilerin ortaya çıkışının Batı’da on yedinci yüz yılda (1631), Osmanlı’da ise Tanzimat Fermanından sonra (1862) olduğu bilinmektedir. Ancak Türk basın yayın hayatında dergiciliğin yaygınlaşması ve belli fikirler etrafında birleşerek toplum hayatına yön vermeye başlaması II. Meşrutiyet’in ilanından sonradır. Kökenleri daha önceye dayanan ancak bir dergi etrafında toplanarak fikir ve toplum hayatına yön veren İslamcılık, Türkçülük, Batıcılık gibi fikir akımları II. Meşrutiyet’in ilanından sonra çizgilerini netleştirirler. Bu fikir akımlarından İslamcılık düşüncesini savunan dergilerin ilki *Sırat-ı Müstakim*’dir. 27 Ağustos 1908 yılında yayın hayatına başlayan dergide “siyasi, edebi, ahlaki, dini ve ilmi” konular işlenir. Eşref Edip ve Ebülula Mardin’in kurucusu olduğu derginin en önemli yazarı Mehmet Akif’tir; dergi adeta onunla anılmaya başlamıştır. İkinci dergi ise 1910 yılında Şehbenderzade Filibeli Ahmet Hilmi tarafından yayın hayatına dâhil olan *Hikmet*’tir. Dergide “edebi, siyasi, felsefi ve tasavvufi” konulara yer verilir. Her iki dergi de “İttihad-ı İslam” düşüncesi etrafında insanları birliğe ve beraberliğe davet etmiş, ülkenin dönemi itibariyle içinde bulunduğu ortamdan kurtulması yönünde gayret sarf etmiş, fikir üretmişlerdir. Mehmet Akif, Filibeli Ahmet Hilmi, Aksekili Ahmet Hilmi, Ahmet Ağaoğlu, Halim Sabit gibi dönemin önemli fikir ve edebiyat insanları da her iki dergide yazılar kaleme almışlardır.

Bu makalede II. Meşrutiyet’in ilanından sonra yayın hayatına adım atan ve bir derginin çok ötesinde bir mektebe dönüşen *Sırat-ı Müstakim* ve *Hikmet* dergileri üzerinde durulacaktır. Çünkü bu iki dergi, edebi bir dergi olmanın çok daha ötesinde İslami düşünceler etrafında şekillenen bir neslin yetişmesine de zemin hazırlamışlardır.

Anahtar kelimeler: Sırat-ı Müstakim, Hikmet, Eşref Edip, Ebülula Mardin, Şehbenderzade Filibeli Ahmet Hilmi

TEPEDELENLİ NAZIM'IN SIRAT-I MÜSTAKİM'DEKİ ŞİİRLERİ

Prof. Dr. Zeki TAŞTAN

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

Tepedelenlizade Hüseyin Nazım, Ara Nesil döneminde tanınmaya başlayan bir şairdir. Rezaizade Mahmut Ekrem ve Abdülhâk Hamit Tarhan'ın tesirlerinde kalarak bazı eserlerine nazireler yazan şairin; roman, hikâye ve tiyatro türlerinde de denemeleri bulunmaktadır. Şiirlerinde santimental bir ruh yapısına sahip olan şair, Servet-i Fünun şairlerini "Dekadanlar" olarak eleştirmesine rağmen yine de yüzü Batı'ya yöneliktir. Tepedelenli Nazım'ın Muhaberelerimiz, Validem, Barbaros Hayrettin Paşa, Yazdıklarım, Ma'suka Yahud Muhafaza-i Aşk, Bir Müteverrimenin Hissiyatı, Numune-i Şecaat adında çoğu manzum olan kitaplarının yanında basılmamış birçok eserinden de bahsedilmektedir. Dönemin Gülşen, İrtika, Mirsat, Malumat, Maarif, Musavver Fen ve Edeb gibi tanınmış birçok dergisinde yazan Nazım'ın Sırat-ı Müstakim'de de yayımlanmış şiirleri bulunmaktadır. Biz bu yazımızda Tepedelenlizade Hüseyin Nazım'ın Sırat-ı Müstakim'deki şiirlerini ele almaya çalışacağız.

Anahtar kelimeler: Tepedelenlizade Nazım, Ara Nesil, Sırat-ı Müstakim, şiir, santimental.

SIRAT-I MÜSTAKİM VE SEBİLÜRREŞAT DERGİLERİNİN ÇIKIŞLARININ MATBUATTAKİ AKİSLERİ

Tahsin YILDIRIM

(Yazar-Araştırmacı-Eğitimci)

İkinci Meşrutiyet sonrası matbuata tanınan serbestlik ardına farklı düşünce dünyasından birçok düşünce adamı çeşitli süreli yayın neşrine başlamıştır. Ortaya çıkan rahatlık ortamında uzun soluklu bir dergi olarak doğan İslamcı ve Türkçü düşüncelerle yayın yapan Sırat-ı Müstakim'in ilk sayısı, 27 Ağustos 1908 Perşembe günü yayınlanmıştır. Derginin kurucuları Ebululâ Mardin (1881-1957) ve Eşref Edip (1883-1971), başyazarı Mehmet Âkif Ersoy'dur. Dergi İslâm âleminin uyanması, yükselmesi için İslâm ülkelerinin toplumsal hayatını yakından tanımak ve onların birbirleriyle tanışmalarına vesile olacak yayınlarını artırmış, yayınlarında mazlum coğrafyaların dertlerini kendine konu edinmiştir.

Süreli yayın patlamasının yaşandığı II. Meşrutiyet sonrası yayınlanan “*Sıratımüstakīm'in devâmını temennide yek-zebân olan Matbû'ât-ı Osmâniyye'ye arz-ı şükrân ederiz. Hakkımızda gösterilen iltifât ve teveccühâta i'lâ-yı liyâkat edebilmekliğimiz mahz-ı tevfiik-i ilâhîye vâbestedir. Vallahü'l-muvaffik.*” Uzun soluklu bir dergi olan Sıratımüstakim / Sebilürreşat yayınlandığı dönemde haklarında bugünkü yüklenen anlama nazaran az sayıda yazı yayınlanmıştır.

Sırat-ı Müstakim dergisine yönelik müstakil ilk yazıyı Mehmet Âkif'le beraber Darüşşafaka'da meccanen çalışan Ahmet Mithat Efendi yazmıştır.

İkdam gazetesi sahibi ve başyazarı Ahmet Cevdet'te bir yazısını müstakilen Sebilürreşat'a ayırmış ve derginin herkesin mutlaka okuması gereken bir neşriyat olduğunu ifade etmiştir. Ahmet Cevdet'in herkesin okumasını salık verdiği dergi için Zümrüd-i Anka dergisi ise dönemin havası ile “Allah'a İstida Veren Muallim” haberinden hareketle Sebilürreşat ile alay eden yazı neşretmiştir.

Bu çalışmamızda özellikle ilk dönemde yayınlanan Sırat-ı Müstakim, Sebilürreşat dergileri hakkında matbuatta yer alan yazılar değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: Sırat-ı Müstakim, Sebilürreşat, Mehmet Âkif, Matbuat, Süreli Yayınlar.

EŞREF EDİP'İN SIRAT-I MÜSTAKİM ve SEBİLÜRREŞAD DERGİLERİNDEKİ ROLÜ

Ertuğrul AYDIN

Doğu Akdeniz Üniversitesi

Sırat-ı Müstakim, 27 Ağustos 1908'de Eşref Edip yönetiminde Mehmet Akif'in desteği¹yle; 1925 yılına kadar 182 sayı yayımlanan haftalık din, felsefe ve edebiyat konularını eksen alan önemli bir yayın organıdır. II. Meşrutiyet sonrası yayın hayatına başlayan *Sırat-ı Müstakim* dergisi, özellikle Milli Mücadele yıllarında etkin rol oynamıştır. İstanbul'da yayın hayatına başlayan derginin daha sonra Kastamonu, Ankara, Kayseri ve tekrar Ankara ve İstanbul olmak üzere Milli Mücadele'nin seyrine yer değiştirdiğini görmekteyiz. Yazar kadrosu, başta Mehmet Akif (Ersoy) olmak üzere, Babanzade Ahmet Naim, Ferit Kam, Mithat Cemal Kuntay, Tahirü'l Mevlevi, Mehmet Tahir Bursalı, Ahmet Ağaoğlu, Akçuraoğlu Yusuf ve Şemsettin Günaltay gibi dönemin önemli isimlerinin yer aldığı dergi, 8 Mart 1912 tarihli 183. sayıdan itibaren *Sebilürreşad* adıyla yayımını sürdürmüştür. Derginin, her iki isimle toplam 1966 yılına kadar toplam 641 sayılık bir koleksiyona ulaşmıştır.

Aslen Selanikli olan Eşref Edip, Mehmet Akif'le öğrenim hayatı için geldiği İstanbul'da, Fatih'te Bosnalı Ali Şevki Efendi'nin evinde tanışmıştır. Aynı dönemde, *Sırat-ı Müstakim*'in ortak sahipliğini yaptığı Ebul'ûlâ Mardin ile de tanışmıştır. İstanbul'da küçüklükten beri kendisini hayal ettiği çevrenin içinde bulan Eşref Edip, daha öğrenim hayatı bitmeden gazeteciliğe başlar. Hem II. Meşrutiyet ve İttihat ve Terakki döneminde, hem de I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele yıllarında *Sırat-ı Müstakim* ve *Sebilürreşad* aracılığıyla önemli rol oynayan Eşref Edip, 1913 yılında Ebul'ûlâ Mardin'in dergiden ayrılması sonrasında bütün mesaisini *Sebilürreşad*'a harcamıştır. Diyebiliriz ki, her iki dergide de Mehmet Akif'in rolü kadar; Eşref Edip'in rolü de önemlidir.

Anahtar kelimeler: Sırat-ı Müstakim, Sebilürreşad, Mehmet Akif, Eşref Edip.

SIRAT-I MÜSTAKİM DERGİSİNDE ŞİİRLE DÜŞÜNME ÖRNEĞİ

“OSMANLI BAYRAĞI”

Dr. Öğretim Üyesi Zafer Özdemir

Kırklareli Üniversitesi

Sırat-ı Müstakim dergisi (1908-1912), ülkemiz kültür hayatının en önemli süreli yayımlarından biri olma vasfını edinmesini edebiyat, düşünce ve siyaset hayatının güçlü etkileşimini yansıtmasına borçludur. Düşünce hayatımızın ağır yükü, edebiyat ama özellikle şiir türünün omuzladığı bir miras olarak Sırat-ı Müstakim sayfalarında yer bulmuştur. Dergi yolculuğuna, 1912 sonrasında isim değişikliği ile Sebilürrişad adıyla aralıklarla 1966 yılına kadar devam ederken, bu uzun soluklu sayılabilecek yayım başarısının kökleri akademik ilgi konusu olmayı hak etmektedir.

Sırat-ı Müstakim'in, artık birbiri ile kesin farklılıkları ortaya konabilen Osmanlıcılık, İslamcılık, Türkçülük ve Batıcılık akımlarının ortaya çıkış ve serpilmiş aşamasında geçişken bir ilişkinin varlığını ortaya koyduğu söylenebilir. Bu geçişkenliğin, fikir hayatında henüz belirgin bir şekilde kavram dünyasının kurulamayışı, yeni fikirler etrafında nicelik açısından yeterli literatürün oluşamayışı gibi gerekçeleri öne sürülebilir. Bununla birlikte edebiyat ve özellikle şiir de bu geçişkenliği ve arayışları yansıtmaktadır.

Sırat-ı Müstakim dergisinde, iki yıl içinde üç farklı şairin “Osmanlı Bayrağı” başlığı altında yazdığı şiirler buna örnek gösterilebilir. Şiirlerin yansıttığı bakış açıları din, millet, tarih ve gelecek gibi konularda ideolojiler arasında henüz keskin ayrımlar yapılamayan alanlar bulunduğunu işaret etmektedir. Ali Ekrem, Mithat Cemal ve İbrahim Alaaddin'in imzası bulunan bu şiirlerin kavramlar, imgeler ve duygular açısından incelenmesi İstiklal Marşı'nın alt yapısına ilişkin ipuçları sunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Sırat-ı Müstakim, Bayrak, Düşünce Akımları, Şiir

FARKLI DÜŞÜNCELERİN BENZER MÜDAVİMLERİ: MEHMET AKİF-ÖMER SEYFETTİN ÖRNEĞİ

Prof. Dr. Muharrem Dayanç
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

II. Meşrutiyet devri düşünce akımları bu dönem aydınlarıyla birlikte düşünüldüğünde öne çıkan şahsiyetler “İslâmcılık”ta Mehmet Akif , “Türkçülük”te ise Ömer Seyfettin’dir.

Farklı dünya görüşlerine mensup olmakla beraber bu iki şahsiyeti benzer özelliklere sahip münevverler kategorisinde değerlendirebiliriz. Bu benzerlik, bireysel anlamda mizaç/karakter ve hayat tarzlarındaki ortaklığı içerdiği kadar, topluma, devlete/devlet hayatına, millete/milletin sorunlarına bakışta da aynı çizgi üzerinde yürür.

İki yazar da her şeyden önce realist ve idealist kişilikleriyle öne çıkarlar. Bunun dışında spora olan merak ve yatkınlıkları, dilin sadeleşmesine olumlu bakıp katkı sağlamaları, memurluğa ve memur hayatına mesafeli durmaları, İstanbul dışında yaşama istekleri, Baytar mektebinde okumaları, yabancı dil bilmeleri ve bunun önemine inanmaları, onurlarına aşırı düşkün olmaları gibi nitelikleriyle hem kendi dönemlerinde hem de bugünün okuyucu ve münekkitleri nezdinde yan yana duran iki insan izlenimi uyandırırılar.

Bu bildiride, Türk düşünce hayatındaki etkileri hâlâ devam eden bu iki şahsiyetin kamuoyuna yansıyan benzer özellikleri somut bilgilerden/verilerden hareketle sistematik bir şekilde tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif, Ömer Seyfettin, II. Meşrutiyet Devri, İslâmcılık/Türkçülük

İSTİKLÂL MARŞI'NI ANMA PROGRAMLARI ÇERÇEVESİNDE İNANDIKLARINI YAŞAYAN SAMİMİ İNSAN ÂKİF

Prof. Dr. Kemal TİMUR

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

Şu âlemde yaratılan mahlûklar içinde fitri kalamayan, doğal kalmak istemeyen ve kendisini farklı göstermeye çalışan tek varlık zannedersen insandır. İnsanoğlu, fitri ve doğal kalmadığı gibi, yaşadığı dünyanın da fitriliğini, doğallığını bozuyor. Belki de bütün problemler de buradan çıkıyor. Dolayısıyla tevazu sahibi olmak da bir nevi fitri ve doğal kalmaktır. Ancak insan, tarih boyunca kendi iradesiyle bu fitri haline müdahale ederek o doğal halini bozmaya çalışmıştır. Doğal hali bozulunca da samimiyet de kalmamış oluyor. İşte Âkif, doğal kalmayı başaran, olduğu gibi görünen ve görüldüğü gibi yaşayan samimi bir insandır. Safahat'ın başındaki mukaddimesinde de bu samimiyetini özellikle vurgular: “Bana sor sevgili kâri’, sana ben söyleyeyim/Ne hüviyette şu karşında duran eş’arım: Bir yığın söz ki samimiyeti ancak hüneri/Ne tasannu bilirim, çünkü, ne sanatkârım.” İşte bu bildirimizde ya da sunumumuzda, hem Âkif’in hem de Türkiye’de yapılan etkinliklerin samimiyet derecesi genel olarak değerlendirilip irdelenecektir.

Anahtar kelimeler: Âkif, İstiklâl Marşı, Samimiyet.

ZORUNLU ESTETİK VE MEHMED ÂKİF'İN ŞİİRİ

Doç. Dr. Bahtiyar Aslan

Bandırma Onyediy Eylöl Üniversitesi

Sanat, nesnelere ve olguların estetik olarak kavranması/duyumsanması ile başlar. Sanat eseri bu kavramanın/duyumun somutlaştırılmasıdır. Ancak bu kavrama ve somutlaştırma aşamaları her zaman sanatçının kendisiyle/benliğiyle sınırlı bir faaliyet değildir. Bu iki aşamada da her zaman sosyal, kültürel ve tarihi olguların devreye girdiği bir gerçektir. Meseleye böyle bakınca sanatın bireyselliğini esas alan anlayışların bile zamandan, kültürden ve toplumdan tamamen bağımsız olamayacaklarını söylemek kaçınılmaz olmaktadır. Ancak, bazı sanatçılar tarihsel ve toplumsal bir takım zorunluluklar neticesinde kendi ruhlarındaki estetiği ertelemek yahut devre dışı bırakmak; onun yerine zamanın ve toplumsal gerçeğin gerektirdiği bir estetik oluşturmak/kurmak zorunda kalmışlardır. Bu, sanatçının zorunlu estetiğidir. Çünkü kendi estetiğinin iklimini ve zeminini bulamamıştır. Mehmed Âkif Ersoy, yaşadığı ve eser verdiği devirde sosyal ve tarihi gerçeğin dayatmasını hissetmiş, bir bakıma zorunlu bir kavrama/duyumsama ve somutlaştırma süreci yaşamıştır. Bu, sanatçının kurduğu estetiğin kendisine ait olmadığı anlamına gelmez şüphesiz. Mehmed Âkif'in *Safahat*'a hâkim olan estetiği kendi elbette estetiğidir. Ancak yine de bu tercih edilen bir estetik değil, maruz kalınan bir estetikdir. Çünkü bütün *Safahat* boyunca Mehmed Âkif'in sanatkâr kimliği ile sorumlu aydın, vaiz hatta kavga adamı kimliği yan yanadır. Bu çalışmada “zorunlu estetik” kavramının tanımı yapılacak ve Mehmed Âkif'in şiiri bu bağlamda incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Mehmed Âkif Ersoy, Safahat, Zorunlu Estetik.

BERLİN HATIRALARI'NI İSTİKLAL MARŞI'NIN MUKADDİMESİ OLARAK OKUMAK

Doç. Dr. Ali KURT

Kırklareli Üniversitesi

Âkif, Çanakkale savunması esnasında Berlin'dedir. Berlin'den sonra gittiği Necid'den dönerken de Kuşçuzâde Eşref Bey'den Çanakkale Zafer'inin müjdesini almıştır. Binbaşı Ömer Lütfü Bey; Âkif'in, Berlin'de olduğu esnada sürekli Çanakkale'yi düşündüğünü ve gözyaşı döktüğünü nakleder. Âkif, Safahat'ın Beşinci Kitabına aldığı ve altına Berlin:5 Mart 1331(18 Mart 1915) tarihini düştüğü "Berlin Hatıraları"nda kalbi imanla dolu Müslüman yüreklerin Çanakkale'den geçit vermeyeceğine savaşıyan şerefli mücahitlere İstiklâl Marşı'nda da karşılaşacağımız o "ruh"la, ve yine İstiklâl Marşı'ndaki o hitapla seslenir: "... -Korkma!"

İşte bu bildiride Safahat'ın Beşinci Kitabı olan Hatıralar'ın en önemli bölümü olan hatta kitaba da ismini veren Berlin Hatıralarından şiiriyle İstiklâl Marşı karşılaştırılarak bu şiirin bir nevi İstiklâl Marşının mukaddimesi olarak değerlendirilebileceği üzerinde durulmuştur. Hatta bu şiirin İstiklâl Marşından önce yazılan Çanakkale Şehitlerine şiirinin de mukaddimesi olduğu, dolayısıyla Berlin Hatıralarından şiirinden neşet eden ruhun önce Çanakkale Şehitlerine şiirinde yoğrulduğu sonra İstiklâl Marşında kâmil bir şekilde ifadesini bulduğu söylenebilir.

Anahtar kelimeler: Âkif, İstiklâl Marşı, Berlin Hatıraları.

VATANINDAN UZAKTA BİR İSTİKLÂL ŞAİRİ: MEHMET ÂKİF

Doç. Dr. Yasin Beyaz

Yalova Üniversitesi

Milli Mücadele'ye katılan, Anadolu'yu karış karış dolaşıp halkın da Milli Mücadele'ye destek vermesini sağlayan, Birinci Meclis'te halkı temsil eden mebuslar arasında yer alan Mehmed Âkif, Cumhuriyet'le birlikte beklediğinin aksine yeni bir dönemin başladığını fark eder. Bu yeni dönemde ve sistemde kendisi gibilere yer olmadığını gören Âkif, İstanbul'a döner. Artık büyük bir yol ayrımında olduğunu anlar ve Mısır'a hicret eder. Mısır onun gönüllü sürgün yeridir. Mısır da çevresindeki ve dünyadaki değişimlerden nasibini almıştır. Âkif işte böyle bir ortamda hayal kırıklıkları içinde tam on bir yıl Mısır'da yalnız ve sessiz bir hayat sürdürür.

Biz çalışmamızda 1925-1936 yılları arasında memleketinden uzakta vatan hasreti içinde yaşayan Mehmet Âkif'in Mısır'da neler yaptığını ve oradaki çevresini ele alacağız. Bunun yanında onun Kudüs, Beyrut, Halep ve Antakya'ya yaptığı seyahat, bu seyahatin ayrıntıları ve kimlerle görüştüğü hakkında da bilgi vereceğiz. Böylelikle dünyaya ve çevresine yabancılaşan, sessiz yaşasa da duruşu, ahlakı ve fikirleriyle daima bir öncü olan Âkif'in hayatını bir kez daha hatırlatmış olacağız.

Anahtar Kelimeler: Âkif, Kahire, Lübnan, Antakya, Halep.

MEHMET ÂKİF ERSOY'UN ŞİİRLERİNDE BEDENSEL VE RUHSAL IZDIRAP OLARAK HASTALIK

Prof. Dr. Beyhan Kanter

Mardin Artuklu Üniversitesi

Şiirlerinde toplumsal hayata dair ayrıntıları sağlam gözlemlerle ve âdeta canlı tablolar hâlinde yansıtan Mehmet Âkif Ersoy, gündelik hayatın kaçınılmaz gerçekliklerinden biri olan hastalık durumuna da özellikle tahkiyeli tarzda yazdığı şiirlerinde yer verir. Mehmet Âkif Ersoy'un şiirlerinde hastalık, genel bir karakteristik olarak yoksulluk, bakımsızlık ve maddi imkânsızlık gibi sefalet içeren iktisadî etkenlerin yanı sıra merhamet, acıma ya da merhametsizlik, vurdumduymazlık gibi duygu durumları ile birlikte işlenir. İnsanın dış dünya ile ilişkilerini sekteye uğratan ve bedensel eylemlerinde sınırlılıklara yol açan hastalık durumu, fiziksel acıyla birlikte ruhsal çöküntülere de yol açar. Bu bağlamda Mehmet Âkif şiirlerinde hastalık temasını sadece fiziksel acı olarak değil ruhsal ızdıraba yol açan bir durum olarak da işler.

Şiirlerinde yaşadığı devrin savaşlarla şekillenen sosyolojik yapısına ayna tutan Mehmet Âkif Ersoy, ölüm temasını işlediği şiirlerinde de hastalık vurgusu yapar. Söz konusu vurgu, yaşamın olağan akışının kesintiye uğraması üzerinden işlenir. Bu bildiride Mehmet Âkif Ersoy'un şiirlerinde hastalık temasının bireysel ve sosyal etkilerinin ne şekilde ele alındığı irdelenecektir.

Anahtar kelimeler: Mehmet Âkif Ersoy, Hastalık, İzdırap.

**MEHMET ÂKİF’İN “MAHALLE KAHVESİ” MANZUM HİKÂYESİ ile
SAİT FAİK’İN “MAHALLE KAHVESİ” HİKÂYESİNİ
NİYET BOYUTUNDAN OKUMAK**

Doç. Dr. Mehmet Güneş

Marmara Üniversitesi

Mehmet Âkif’in “Mahalle Kahvesi” manzum hikâyesiyle Sait Faik’in “Mahalle Kahvesi” hikâyesi birçok yönden karşılaştırılmaya müsait metinlerdir. Her iki şair/yazarın hikâyesi için mahalle kahveleri ve müdavimleri önemli bir kaynak olmuştur. Her iki hikâyede de benzer mekân ve kişiler konu olarak seçilmekle birlikte, her iki metinde bakış açısı ve kurgulama tekniği birbirinden oldukça farklıdır. Öncelikle her iki metin niyet boyutundan okunduğunda Âkif’in “Mahalle Kahvesi” manzum hikâyesini, mahalle kahvelerini olumsuzlamak için yazdığı, metnin estetik gayeden çok eğitici/eleştirel amaçla kurgulandığı fark edilecektir. Âkif’e göre bir zamanlar kültür ve sanat mahfili olma işlevini de üstlenen nezih mekânlar, son yıllarda halkı miskinleştiren, onların ahlakını bozan, her bakımdan işlevsiz hale getiren “haramî”lere benzemiştir. Natüralist akımın etkisinin de belirgin biçimde görüldüğü bu manzum hikâyede Âkif, kişilerini ait oldukları çevreye ve eğitim seviyelerine uygun dille konuşur. Sait Faik ise “Mahalle Kahvesi” hikâyesini tamamen estetik bir metin oluşturma amacıyla kurgulamıştır. Âkif, metninde mekâna yüklenen olumsuz bakışını, mekân-insan uyum(suzluğ)unu belirgin biçimde hissettirdiği gibi, hikâye kişileriyle/mahalle kahvesinin müdavimleriyle arasındaki ironik mesafeyi olabildiğince dar tutmuştur. Salt bir edebiyat metni oluşturma amacıyla hikâyesini kurgulayan Sait Faik mekânı gerçekçi olduğu kadar şairane bir anlatımla da tasvir ettiği gibi, onun hikâyesinde kişileriyle arasındaki ironik mesafe oldukça geniştir. Âkif kişilerine bakışını, onlara ilişkin kanaatlerini metninde anlatıcı aracılığıyla açıktan ifade ederken, Sait Faik ise kişilere ilişkin yorumu okurun kanaatine bırakır. Bu bildiride her iki metindeki benzerlik ve farklılıklar, şair ve yazarların sanat anlayışları ve yaşadıkları döneme özgü unsurlar da dikkate alınarak karşılaştırılacaktır.

Anahtar kelimeler: Mehmet Âkif, Sait Faik, Mahalle Kahvesi, Hikâye.

MEHMET ÂKİF ERSOY ŞİİRLERİNDE ÜMİT VE ÜMİTSİZLİK TEMALARI

Doç. Dr. Ali CANÇELİK

Kocaeli Üniversitesi

Mehmet Âkif Ersoy'un şiirlerine bakıldığında, şiirler muhteva açısından bir bütün olarak zihnide belirmiş ve o bütünlüğü oluşturmak için yazıya geçilmiştir. Seçtiği konular ya bir tecrübe ya gözlem ya da ilmî tartışmalara dayanmaktadır. Şiirlerini seçtiği konular üzerine inşa eden; dinî, siyasî, sosyal olayları kendisine has üslubuyla ele alan şair, konuya göre ifade biçimlerini belirlemektedir. Bu tebliğde Mehmet Âkif Ersoy'un Safahat adlı eserinden "ümit" ve "ümitsizlik/ye's" temalı şiirler tespit edilip bu şiirler üzerinde hem muhteva hem de üslup incelemesi yapılacak; dönemin sosyal ve siyasal olaylarına değinilecektir. Bu sayede Millî Şairimizin içinde bulunduğu bağlam da tebliğde yer alacak ve Mehmet Âkif'in hangi şartlar altında hangi duygu dünyasına sahip olduğu ortaya konacaktır. Konuları ele alış yönteminde edebî sanatları kullanma ustalığı da tebliğin kapsamı içindedir. Tebliğin sonuçları arasında Mehmet Âkif Ersoy'un en ümitsiz zamanlarda dahi büyük bir ümit ve eylem gücüne sahip olduğu yer almaktadır. Şiirlerinde ümitsizliğe karşı nasıl şiddetle ve ağır ifadelerle karşı durduğu da gözler önüne serilecektir.

Anahtar kelimeler: Mehmet Âkif Ersoy, Safahat, ümit, ümitsizlik.

MEHMET ÂKİF ERSOY ŞİİRLERİNDE HİKÂYE ve FIKRA ÜSLUBU

Dr. Öğretim Üyesi Ramazan ŞAHAN

Kocaeli Üniversitesi

Mehmet Âkif Ersoy, şiirlerinde dinden siyasete, sosyal hayattan tarihi hadiseler kadar çok geniş alanda konulara yer vermiştir. Bazen bir insan, bazen bir köy halkı, bazen bir mahalle onun şiirlerinde karşımıza çıkmaktadır. Hayatı ve çevresini çok derin gözlemlerle inceleyen büyük şair Mehmet Âkif Ersoy, okuyucuya zihnindeki dünyayı aktarabilmek, aynı ruh ve düşünce atmosferine çekebilmek için edebî sanatların birçoğunu kullanmış ve ele aldığı konuları hikâye ve fıkralarla daha cazip ve daha anlaşılır hale getirmiştir. Tebliğimizde Ersoy'un şiirlerinde yer alan hikâye ve fıkralar üzerinde durulmaktadır. Anlatıların gücünü artıran ve okurun hayal dünyasını da zenginleştiren bu üslup edebi sanatlar ve anlatım gücü açısından incelenecektir. Tebliğin temel amacı, Mehmet Âkif Ersoy'un içinde yetiştiği toplumun sahip olduğu kültürel unsurlardan olan hikâye ve fıkralara ne kadar hâkim olduğunu ortaya koymak ve onun meselenin anlaşılabilirliğini sağlamak için hikâye ve fıkraları büyük bir ustalıkla kullandığını göstermektir.

Anahtar kelimeler: Mehmet Âkif Ersoy, safahat, hikâye, fıkra, edebî sanatlar.